

การนิยามและการแสดงตัวตนของส่วยบ้านเปือยใหม่ผ่านพิธีกรรมรำแดน
Self-Definition and Self-Expression of the Suai in Pueai Mai Village through
the RamThaen Ritual

ธนาภา ศกุนะสิงห์ (Tanapa Sakunasingh)* ดร.จักรพันธ์ ชัดชุมแสง (Dr.Jaggapan Cadchumsang)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการธำรงชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านเปือยใหม่ จังหวัดศรีสะเกษ อันเป็นพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยชาวส่วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก และการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมและการพัฒนาของรัฐในระดับท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวส่วยถูกประกอบสร้างผ่านการนิยามตนเองว่าเป็น “ส่วย” ในขณะที่หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นเรียกพวกเขาว่า “กูย” นอกจากนี้ ชาวส่วยยังแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรม “รำแดน” ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ABSTRACT

This paper aims to investigate the ethnicity of the Suai in Pueai Mai Village of Srisaket Province, where the Suaiconstitute the village's major ethnic population.Based on qualitative research,the data used in this paper were collected through participant and non-participant observations,in-depth interviews of key informants, and documentary study. The research shows that in the middle of socio-cultural changes as well as local-government development, ethnicity of the Suai has been constructed through self-definition in response to “Kui”, an ethnonym widely called by local governmental organizations. In addition, they emphasize what it means to be “Suai” through self-expression evidently found in an annually-organized ritual called “Ram Thaen”

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชาวส่วย รำแดน

Key Words: Identity of ethnicity, Suai, Ram Thaen

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

ลุ่มน้ำโขงเป็นอนุภูมิภาคสำคัญและมีลักษณะพิเศษในฐานะเป็น “ชุมทางชาติพันธุ์” (ethnic crossroad) ที่สำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก กล่าวได้ว่าภูมิภาคแห่งนี้เป็นแหล่งปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม เป็นเส้นทางการเคลื่อนย้ายของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน จนกระทั่งได้กลายเป็นที่ชุมนุมในการตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากกว่าหลายร้อยกลุ่ม อาทิ กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-asiatic) กลุ่มตระกูลภาษาไท-กะได (Thai-Kadai) กลุ่มตระกูลภาษาจีน-ทิเบต-พม่า (Sino-Thibeto-Burman) กลุ่มตระกูลภาษาม้ง-เย้า (Hmong-Yao) รวมทั้งกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน (Austronesian) (พิเชษ, 2556) ประเทศไทยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งในภูมิภาคนี้ที่พบว่ามีกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยเฉพะ จำนวน ประชากร ของ ภาค ตะวันออกเฉียงเหนืออันประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์ที่อาศัยกระจัดกระจายกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ตามพื้นที่ทั่วไป มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ย่อมมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าถึงความเป็นมา ลักษณะของชนชาติ เชื้อชาติและวัฒนธรรมเช่นกลุ่มชาวภูไทสุญย์ มานุษยวิทยาสิริธร (2557) ได้เสนอเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาวภูไทหรือผู้ไทว่าดั้งเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ประเทศเวียดนาม ต่อมาได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายมาบริเวณประเทศลาวและประเทศไทย การเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ. 2321 การอพยพครั้งที่สองเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ประมาณ พ.ศ. 2369 กองทัพไทยจึงได้ยกทัพไปปราบปรามแล้วมีนโยบายนำกลุ่มคนพวกผู้ไท กะโซ่ กะเลิง ฯลฯ เข้ามาในดินแดนของไทย

ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทก็เช่นเดียวกัน จากข้อมูลประวัติศาสตร์พบว่าชาวภูไทเป็นชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือและภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือของดินแดนกัมพูชาในอดีต เมื่อ 3,000 ปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานระบุเอาไว้ว่า ชาวภูไทเป็นชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษามุนด์ (MUNDA) ซึ่งอยู่แคว้นอัสสัมของประเทศอินเดีย ได้อพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนแถบลุ่มน้ำแม่โขง เมื่อครั้งถูกพวกอารยัน รุกรานและต่อมาได้เป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรหรือเขมร บางกลุ่มได้อาศัยอยู่ตามดินแดนบริเวณทะเลสาบใหญ่ของกัมพูชาจนกระทั่งกลายเป็นปึกแผ่น มีอาณาเขตการปกครองตนเองอย่างมั่นคงตลอดมา (สุนัยมานุษยวิทยาสิริธร, 2556)

ต่อมาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-20 อาณาจักรของชาวภูไท ซึ่งตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มของดินแดนแม่น้ำโขงตอนใต้(แถบเมืองอัตตะปือแสนแปง แคว้นจำปาศักดิ์ตอนใต้ของลาวในปัจจุบัน) ได้สูญสลายไป เนื่องมาจากถูกกลืนหรือถูกผนวกเข้ากับชนเผ่าไทย ถึงอย่างนั้นก็ตามยังมีชาวภูไทอีกจำนวนหนึ่งได้อพยพมาจากเมืองอัตตะปือแสนแปงและสาละวันเข้ามาตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานเป็นรัฐอิสระในเขตแดนอันว่างเปล่าเขตอีสานในแถบเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน (วีระ, 2545) จนกระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2302 เกิดเหตุการณ์ช้างเผือกในพระที่นั่งสุริยamarinทร์แห่งกรุงศรีอยุธยาแตกโรงหนีเข้าป่ามาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่เขตเมืองพิมายผ่านไปยังถิ่นที่อยู่ของชาวภูไทอันเป็นป่าดงดิบจึงทำให้คนไทยเรียกกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ว่า “เขมรป่าดง” ครั้นเมื่อช้างเผือกหนีมาทางเขตเขมรป่าดง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยamarinทร์จึงได้โปรดให้สองพี่น้อง (พระยาจักรีกับพระยาสุรสีห์) เป็นหัวหน้ารวบรวมไพร่พลประมาณ 30 คน ออกติดตามหาช้างเผือกมาจนถึงเมืองพิมายจนได้ทราบข่าวว่าเขตดงดิบริมเขาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ันมีพวกภูไทซึ่งมีความชำนาญในการจับช้างป่าอาศัยอยู่ เมื่อทราบดังนั้นจึงได้ออกติดตามและสืบหาข่าวคราวของช้างเผือกจากชาวภูไทกลุ่มนี้ จึงได้พบและรู้จักเชิงสีหรือตากะอามที่บ้านกุดหวาย (ปัจจุบันคืออำเภอรันนบุรี จังหวัด

สุรินทร์) พร้อมด้วยเชียงปุมเชียงไชยตากะจะเชียงขัน และเชียงมะ (คำแก้ง, 2556)

เชียงมะหัวหน้าชาวภูได้เล่าให้พระยาจักรี และพระยาสุรสีห์ฟังว่าเคยพบเห็นช้างเผือกหนึ่งเชือกมี เครื่องประดับที่งาทั้งสองข้างพาโขลงช้างป่ามาเล่นน้ำ ที่หนองโชนช่วงบ่ายของทุกวัน ครั้นทราบข่าวดังนั้น พระยาจักรีและพระยาสุรสีห์จึงให้บรรดาหัวหน้า หมู่บ้านที่ได้กล่าวมาเหล่านั้นพาไปบริเวณที่พบ ช้างเผือกและได้ทำพิธีกรรมทางศาสนาตรึงเอา ช้างเผือกมาได้สำเร็จด้วยความช่วยเหลือของหัวหน้า ชาวเขมรป่าดงทั้ง 6 คนเมื่อความทราบถึงสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหัวหน้าหมู่บ้านทั้ง 6 คน ได้แก่เชียงปุม เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี (บ้านเมืองที) ตากะจะเป็นหลวง แก้วสุวรรณ (บ้าน โลกคำควน) เชียงขันเป็นหลวง ปราบ (บ้าน โลกคำควน) เชียงมะ เป็นหลวงเพชร (บ้านอจจะปะนึ่ง) เชียงสีเป็นหลวงศรีนครเตา (บ้านกุด หวาย) และเชียงไชยเป็นขุนไชยสุริยงค์(บ้านกุดปะไท) พร้อมทั้งพระราชทานตราตั้งโปรดเกล้าฯ ให้ปกครอง หมู่บ้านเดิมและให้ขึ้นตรงต่อเมืองพิมายตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2306 หลวงสุรินทร์ ภักดี(เชียงปุม) ได้ขอย้ายจากหมู่บ้านเมืองทีไปอยู่บ้าน ปะทายสมันต์ (เมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน) ตั้งแต่นั้นมา ชาวภูจึงเป็นที่รู้จักกันดีในราชสำนักพร้อมกับได้รับการ เลื่อนบรรดาศักดิ์และยกฐานะหมู่บ้านเหล่านี้ขึ้น เป็นเมือง ได้แก่หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) เป็นเจ้า เมืองปกครองเมืองปะทายสมันต์หรือเมืองสุรินทร์ หลวงเพชร (เชียงมะ) เป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองอจจะ ปะนึ่งหรือเมืองสังขะ หลวงศรีนครเตา (เชียงสีหรือตา กะอาม) เป็นเจ้าเมืองปกครองบ้านกุดหวายหรืออำเภอรัตนบุรี หลวงแก้วสุวรรณ (ตากะจะ) เป็นเจ้าเมือง ปกครองบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำควนหรือเมืองขุ ขันธ์

ครั้นระยะเวลาล่วงมาถึงยุคกรุงธนบุรีและ กรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองชาวภูได้มีโอกาสสนอง

พระเดชพระคุณรับใช้ประเทศชาติเสมอมาบทบาทชาว ภูมีความเด่นชัดมากขึ้นในปี พ.ศ. 2321 เมื่อสมเด็จพระ ยามหากษัตริย์ศึก (พระพุทธรอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช) โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพ ยกขึ้นไปทางเมืองพิมายและสั่งให้เจ้าเมืองพิมายแต่งตั้ง ทัพหลวงออกมาเกณฑ์กำลังจากเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ เมืองสังขะ เมืองรัตนบุรี เพื่อให้เป็น กองทัพยกไปล้อมเมืองเวียงจันทร์จนได้รับชัยชนะใน ที่สุดในขณะเดียวกันในยามที่บ้านเมืองมีความสงบสุข หัวเมืองชาวภูเหล่านี้ยังได้จัดนำสิ่งของไปทูลเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประจำมิได้ขาด เช่น ช้างม้า แก่นสน ยางสน ปีกนก นอระนาค (นอแรด) งาช้าง ขี้ผึ้ง น้ำผึ้ง และสิ่งของอีกมากมาย ซึ่งเป็นการ ส่งส่วยตามพระราชประเพณี อันแสดงถึงความ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไทย

ส่วยคือใคร

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2367-2394 มี การแบ่งประเภทของชนชาติที่อาศัยอยู่ในป่าลึกอัน ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครอง กลุ่มคนเหล่านั้นมี หน้าที่ส่งส่วยเป็นของป่าแทนที่การเก็บส่วยเงินและ การถูกเกณฑ์แรงงานไปรับใช้เจ้าขุนมูลนายตามระบบ เรียกว่า “เข้าเดือน” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) กลุ่มเขมรป่าดงหรือภูเขาด แคลนสิ่งของในการส่งส่วย ดังนั้นทางราชสำนักจึงนำ ตัวกลุ่มคนเหล่านี้ไปแทนสิ่งของและเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ส่วย”(จิตร, 2519)เหตุการณ์เช่นนี้ล่วงเลมาถึงช่วงต้น รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในราวปี พ.ศ. 2411 เมื่อประเทศไทยเริ่มมี การค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ชาวภูไม่สามารถนำ ของมาส่งส่วยให้กับทางเมืองหลวงได้ทันตามต้องการ ครั้นเมื่อทางราชสำนักได้ทำการเร่งรัดให้หาเงินทอง ส่งไปแทนฝ่ายกรมการเมืองบางส่วนจึงใช้วิธีการจับ เอาคนพื้นเมืองชาวภูไปขายเพื่อนำเงินไปส่งส่วย ครั้น ความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ห้ามจับชาวภูไปขายอีก

อย่างไรก็ตาม จึงมีคำเรียกว่าคนกลุ่มนี้ว่า “ไพร่ส่วย หรือคนส่วย” เกิดขึ้นจากอดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันจึงเหลือเพียงคำว่า “ส่วย” เพียงอย่างเดียว

ปัจจุบันถึงแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้จะมีชื่อเรียกว่า ส่วย กวย กวย หรือ โภย ทั้งหมดล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คำว่า “กวย” มีความหมายแปลว่า คนคนกลุ่มนี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง มีภาษาพูดที่ออกสำเนียงคล้ายภาษาเขมร แต่ไม่มีภาษาเขียนหรือไม่มีตัวอักษร พวกเขาเป็นกลุ่มที่มีระเบียบวินัย เคารพและเคร่งครัดในศีลธรรมสูง มีความเคารพเชื่อฟังต่อผู้นำเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งมีความเชื่อในเรื่องภูตผีปิศาจและพิธีกรรมต่าง ๆ อันมีความผูกพันกับชีวิตประจำวันของพวกเขา เช่น ความเชื่อเรื่องผีปะกำ เครื่องรางของขลัง (พนัส, 2553) ได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นว่าชาวกวยหรือส่วยโดยทั่วไปกลุ่มชาติพันธุ์นี้จะมีลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งด้านการแต่งกาย ความเชื่อ พิธีกรรมและภาษา ซึ่งถือเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษา ออสโตรเอเชียติก พบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยปัจจุบันมีชาวกวยอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ สุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี นครราชสีมา และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคามอย่างไรก็ดี ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน วิถีชีวิตของชาวกวยเริ่มถูกปรับเปลี่ยนไปตามค่านิยมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่รูปแบบใหม่กำลังเข้ามาแทนที่ อันมีผลมาจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสังคมในสังคมทุกระดับ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ผู้น้อย (สมศักดิ์, 2532: 2) โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวความผันผวนทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คนทุกกลุ่มทุกเผ่าพันธุ์ต้องเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าว ชาวกวยเองได้เปิดรับเอาวัฒนธรรมกระแสหลักมาปรับใช้ในชีวิต ทำให้ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมบางประการมีการ

ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าชาวกวยมีการธำรงชาติพันธุ์ของกลุ่มเป็นอย่างไรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการธำรงชาติพันธุ์ของชาวส่วยบ้านเปือยใหม่ จังหวัดศรีสะเกษเนื้อหาในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหัวข้อส่วยบ้านเปือยกับการธำรงชาติพันธุ์ในบริบทพหุสังคมอีสานใต้

แนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดการธำรงชาติพันธุ์ในแนวทางการสร้างความหมาย การศึกษานี้ได้มองความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะการถูกสร้างจากบริบทประวัติศาสตร์ ให้ความสนใจในกระบวนการสร้างความหมาย (Constructivist Model) มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นเพียงความสำนึกความเข้าใจหรือรูปแบบองค์การทางสังคมที่ถูกสร้างความหมายขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อจำแนกแยกแยะผู้คนด้วยลักษณะทั่วไปเพื่อแสดงความเป็นตัวตน ซึ่งถูกกำหนดด้วยสถานการณ์บริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาภายใต้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้นการศึกษาในแนวนี้นี้จึงหันมาทำความเข้าใจกับความหมายของชาติพันธุ์ในลักษณะที่เป็นกระบวนการสร้างความหมาย ซึ่งกำหนดกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาแทนที่ แนวคิดการธำรงชาติพันธุ์ในแนวทางการสร้างความหมายนี้จึงเป็นแนวทางเพื่อค้นหาการสร้างอัตลักษณ์ของชาวส่วยที่มีความหลากหลาย

รายละเอียดของข้อมูลในบทความนี้ได้จากการรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ดำரா บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กวยประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษและการให้ความหมาย

ของกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังใช้การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำชุมชนอย่างทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ อดีตกำนัน อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้ราศีเถื่อน ชาวบ้าน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติชุมชน จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ การแสดงตัวตนและนิยามตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัย

จากข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดศรีสะเกษที่คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) พิจารณาพบว่าเป็นดินแดนของชาวกูยหรือส่วย คนทั่วไปเรียกชาวศรีสะเกษว่า “ส่วยศรีสะเกษ” ศรีสะเกษเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา ในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ พื้นที่บริเวณจังหวัดศรีสะเกษเคยเป็นดินแดนแห่งหนึ่งของขอมที่ใช้เป็นเส้นทางเดินทางระหว่างเมืองประเทศราช ละโว้ (ลพบุรี) พิมาย (นครราชสีมา) และสกลนคร กับขอม เนื่องจากประมาณ พ.ศ. 2512 กรมศิลปากรสำรวจพบโบราณสถานโบราณวัตถุของขอมในจังหวัดศรีสะเกษจำนวน 15 แห่ง เช่น ปราสาทสระกำแพงน้อย ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทโคกต้อล ปราสาทลุมพุกสันนิษฐานว่าโบราณสถานเหล่านี้มีอายุประมาณ 1,000 ปี ขอมคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างเดินทางจากนครวัด นครธมมายังศูนย์กลางการปกครองทั้ง 3 เมืองดังกล่าว ในระยะเวลาต่อมาขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง ประเทศไทยเริ่มมีอำนาจครอบครองดินแดนที่เคยเป็นของขอมรวมทั้งพื้นที่ที่เป็นจังหวัดศรีสะเกษ

เดิมที่จังหวัดศรีสะเกษมีชื่อว่าเมืองขุขันธ์ ซึ่งถูกสถาปนาขึ้นเมื่อชาวกูยชื่อ ตากะจะ หนึ่งในชาวกูยที่มีบทบาทสำคัญในการทำพิธีชดช้อยเพื่อนำช้างเผือก

ไปถวายพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยamarinทร์ จนได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนปกครองเมืองขุขันธ์ในสมัยกรุงธนบุรีเมืองขุขันธ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) ได้กอบกู้เอกราชและทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2321 เวียงจันทร์เป็นกบฏต่อไทย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพยกขึ้นไปทางเมืองพิมาย แม่ทัพจึงสั่งให้เจ้าเมืองพิมายแต่งตั้งข้าหลวงออกมาเกณฑ์กำลังเมืองประทายสมันต์ (จังหวัดสุรินทร์) เมืองสังฆะเมืองขุขันธ์ เมืองรัตนบุรี เป็นทัพยกไปตีเมืองเวียงจันทร์ เมืองจำปาศักดิ์ จนได้รับชัยชนะ ครั้นเดินทางกลับมา หลวงปราบ(เชียงจัน) ทหารในกองทัพได้หญิงม่ายชาวลาวคนหนึ่งกลับมาเป็นภรรยาและมีบุตรชายติดตามมาด้วยชื่อท้าวบุญจันทร์ ในระยะเวลา 3 ปีต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2324 เมืองเขมรเกิดจลาจลขึ้น สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับพระยาสุรสีห์ได้รับพระบรมราชโองการให้เป็นแม่ทัพไปปราบจลาจลในครั้งนี้โดยเกณฑ์กำลังเมืองประทายสมันต์ เมืองขุขันธ์และเมืองสังฆะ ออกไปปราบปรามและได้รับชัยชนะ จึงถือว่าหัวหน้าชาวกูยได้มีบทบาทการทำศึกกับกรุงธนบุรีถึง 2 ครั้ง ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงได้รับการปูนบำเหน็จเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้กับเจ้าเมืองทั้ง 3 คน เจ้าเมืองขุขันธ์ได้รับบรรดาศักดิ์ใหม่จาก พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนเป็นพระยาขุขันธ์ภักดี(ตากะจะ) ต่อมาไม่นานพระยาขุขันธ์ภักดีถึงแก่อนิจกรรม จึงโปรดให้หลวงปราบ(เชียงจัน)ขึ้นเป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองขุขันธ์ ปกครองเมืองขุขันธ์ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน พื้นที่บริเวณแห่งนี้ค่อยข้างขาดแคลนน้ำ พระยาไกรภักดีฯ จึงเคลื่อนย้ายเมืองมาอยู่ตั้งอยู่บ้านแตระ ตำบลห้วยเหนือ เมืองขุขันธ์มีการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองเมืองอยู่เรื่อยมา เมื่อพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน(เชียงจัน) ได้เลื่อนเป็นพระยาขุขันธ์ภักดี ท่านจึงได้กราบบังคมทูลให้ตั้งท้าวบุญจันทร์เป็นพระยาภักดีศรีนครลำดวนแทนที่ กลายเป็นผู้ช่วย

เจ้าเมือง พระยาขุนันธ์ดำรงตำแหน่งได้ไม่นานเกิดเรื่อง
ผิดใจกับพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน จนทำให้พระ
ยาขุนันธ์ถูกลงโทษจำคุกด้วยกลอุบายของพระยาไกร
ภักดีศรีนครลำดวน เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้
ตั้งผู้ช่วยเจ้าเมือง พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ท้าว
บุญจันทร์) เป็นเจ้าเมืองขุนันธ์ต่อมาท่านมีความเห็นว่า
จำต้องมีการเคลื่อนย้ายเพื่อหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมมาก
ที่สุด ในปี พ.ศ. 2325 เป็นอีกช่วงหนึ่งที่พระยาภักดี
ภูธรสงคราม (ท้าวฮั่น) ปลัดเมืองขุนันธ์กราบบังคมทูล
มีประสงค์ต้องการขอแยกจากเมืองขุนันธ์ไปตั้งที่บ้าน
โนนสามขา แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้าน
โนนสามขาขึ้นเป็นเมือง “ศรีสะเกษ” ในอีก 3 ปีต่อมา
จึงได้ย้ายเมืองศรีสะเกษจากที่ตั้งบ้านโนนสามขามาตั้ง
บ้านพันทาเจียงอี ในเขตเมืองศรีสะเกษทุกวันนี้

จากข้อมูลดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่าในช่วงนี้
การเกิดเมืองขุนันธ์และเมืองศรีสะเกษเกิดในบริเวณ
ใกล้เคียงกัน ในท้ายที่สุดเมืองศรีสะเกษก็ต้องถูกยุบไป
ซึ่งสันนิษฐานว่าได้ยุบกลายเป็นอำเภอขึ้นต่อเมืองขุ
พันธ์ ในส่วนเมืองขุนันธ์ก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองจนมาถึงในช่วง พ.ศ. 2435 รูปแบบการ
ปกครองเปลี่ยนเป็นแบบมณฑลเมืองศรีสะเกษขึ้นตรง
กับมณฑลอีสานอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีและมีการ
เปลี่ยนชื่อมณฑลอีสานเป็นมณฑลอุบลราชธานี โดยม
ีการปกครอง 3 เมือง ได้แก่ อุบลราชธานี ขุนันธ์ และ
สุรินทร์ จึงทำให้เมืองขุนันธ์มีการย้ายที่ตั้งอีกครั้งมาอยู่
ที่ตำบลเมืองเก่า (ตำบลเมืองเหนือ จังหวัดศรีสะเกษใน
ปัจจุบัน) จนกระทั่งใน พ.ศ. 2459 กระทรวงมหาดไทย
ประกาศให้เปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัด ทำให้เมืองขุ
พันธ์เป็นจังหวัดขุนันธ์เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ
2459 ชื่อดังกล่าวจึงถูกเปลี่ยนเมื่อมีพระราชกฤษฎีกา
เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุนันธ์เป็นจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่บัด
นั้นมาจนถึงปัจจุบันการตั้งชื่อเมืองว่า “เมืองศรีสะเกษ”
คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
(2544:12) ได้ให้ข้อมูลการสนับสนุนว่าเป็นชื่อที่มาจาก
ตำนานการที่มีบุคคลสำคัญมาสระผมบริเวณสระน้ำใน

ปราสาทหินโบราณ (ปราสาทสระกำแพงใหญ่)
(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2557)

ปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษประกาศตัวเองว่า
เป็นจังหวัดที่ประกอบด้วยชนพื้นเมือง 4 เผ่า ได้แก่
ส่วย (กูย) ลาว เขมร เยอ และมีมรดกทางวัฒนธรรมมา
จากชาวส่วยหรือชนกษัตริย์หลายท่าน เช่น สมศักดิ์
และคณะ (2532) จิตร (2525) และชื่น (2550) จะใช้คำ
ว่า “กูย” หรือ “กวย” ในการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว
แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยในพื้นที่บ้านเปือยใหม่
ชาวบ้านเองได้ให้นิยามว่าพวกเขาคือส่วย ซึ่งวารสาร
ทางวิชาการเรื่อง “ส่วย กวย โขย กูย ศรีสะเกษและ
เมืองลาว” (ศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ศรีสะเกษ, 2555) ได้อธิบายความหมายของคำว่า
“ส่วย” หมายถึงการส่งส่วยเป็นเครื่องบรรณาการให้กับ
กรุงศรีอยุธยาในอดีต จึงเป็นเหตุให้ทั้งชาวไทยและชาว
ลาวเรียกชาวกูยว่า “ส่วย” มาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีนัยยะของ
การล้อเลียน การดูถูกดูแคลนและการกดขี่เอารัดเอาเปรียบ
อยู่ ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์กูยจึงมักถูกเรียกอีกอย่างหนึ่ง
ว่า “ส่วย” ถึงแม้คำนี้จะมีความหมายในเชิงลบสำหรับ
กลุ่มชาติพันธุ์ แต่จากการสำรวจข้อมูลบ้านเปือยใหม่
ในเบื้องต้นพบว่าผู้คนในท้องถิ่นใช้คำว่า “ส่วย” มา
เป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ดังนั้น
จึงเกิดเป็นคำถามขึ้นว่ากานิยามคำว่าส่วยและกูยใน
จังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไรบ้างและพวกเขามีการ
แสดงตัวตนผ่านพื้นที่ทางสังคมอย่างไรบ้าง

จากการศึกษาของ ประจวบ (2552)
พบว่าการนิยามความหมายคำว่าส่วยของชาวส่วยใน 4
แขวงลาวใต้ในเขตจำปาศักดิ์ สาละวัน เขกอง อัดปือ มี
ลักษณะเป็นคู่ตรงข้ามกับการนิยามของจังหวัดศรีสะเก
ษอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ชาวส่วยในแขวงลาวใต้มีการ
นิยาม “ส่วย” ว่าหมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
ระหว่างพี่น้อง เพื่อนฝูง เครือญาติ โดยให้คำอธิบายว่า
มีความหมายหรือการออกเสียงคล้ายกับคำว่า “ช่วย
เหลือ” ชาวลาวจะออกเสียงคำว่า “ส่วย” เป็น “ซวย”
หมายถึง การช่วยเหลือจะเห็นได้ว่าคำนี้ได้รับการ

ยอมรับและให้ความหมายเป็นไปในเชิงบวกบ่งบอกถึงความสัมพันธ์อันดี การมีความรักให้กันและกันเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ในทางกลับกันสถานการณ์ในจังหวัดศรีสะเกษกลับพบว่าภาครัฐพยายามปรับคำว่าจาก “ส่วย” ให้เป็น “ก๊วย” โดยมีข้อเถียงว่าคำว่า “ส่วย” เป็นคำที่ไม่เหมาะสมจะนำมาเรียกคนศรีสะเกษ เพราะมีนัยยะของการดูถูกเหยียดหยาม ความพยายามดังกล่าวเห็นได้จากตัวอย่างกรณีงานเทศกาลดอกคำวนวนานปี 2554 จังหวัดศรีสะเกษ มีการปรับชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ “ส่วย” เป็นก๊วย ดังในชื่องาน สี่เผ่าศรีสะเกษก๊วย เขมร ลาว เขอ ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีคำสั่งลงนามในหนังสือราชการให้ปรับชื่อคำว่า ส่วย เป็น ก๊วยพร้อมทั้ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด (2556) มีการพัฒนาและยกระดับผ้าเก็บของชาวส่วยให้เป็นผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นสินค้าโอท็อป พร้อมทั้งให้คุณค่าว่าเป็นผ้าประจำจังหวัด เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ภาครัฐพยายามปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์บางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย และสร้างวาทกรรมชุดหนึ่งว่าก๊วยกับส่วยไม่ใช่สิ่งเดียวกัน สิ่งนี้กลายเป็นข้อทักเถียงของนักวิชาการระดับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องในบริบทจังหวัดศรีสะเกษ คำว่า “ส่วย” กลายเป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างการรับรู้ให้คนทั่วไปเข้าใจว่าหมายถึงกลุ่มเขมรป่าดงเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอาศัยยังผ่านดินไทยและได้มีการส่งส่วยเกิดขึ้นตามพระราชประเพณี การนิยามในลักษณะนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นไปในลักษณะการดูถูก เหยียดหยาม การที่กลุ่มหนึ่งเหนือกว่าอีกกลุ่มหนึ่งในลักษณะของผู้คือยกว่า

หากพิจารณาในระดับชุมชน บ้านเปือยใหม่ หมู่ที่ 10 ซึ่งเป็นพื้นที่การวิจัยครั้งนี้กลับพบว่า ส่วยและก๊วยมีรากฐานความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีเดียวกัน พ่อใหญ่นารถ บุญศรีธา อายุ 83 ปี ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ให้ข้อมูลว่า “ก๊วยก็เหมือนส่วมนั่นละ ภาษาส่วยเรียกเป็นภาษา แต่ถ้าเป็นคนเรียกว่าก๊วย ถ้าเรียกคนธรรมดาเรียกว่าก๊วย ส่วยกับก๊วยมีความหมาย

อันเดียวกันนั่นละ ส่วยก็คือก๊วยก็คือส่วย มันมี 2 คำบางคนเรียกภาษาส่วย บางคนเรียกภาษาก๊วย คำว่าก๊วยเป็นในภาษาพูด ก๊วยนั้น ก๊วยนี้ แปลว่า คนนั้น คนนี้ แต่ภาษาส่วยมันไม่มีตัวหนังสือ ไม่มีภาษาเขียน เพราะว่าไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน ไม่มีใครคิดตัวหนังสือ ตัวอักษรให้ใช้ ส่วยแต่ละกลุ่มก็จะพูดไม่เหมือนกันด้วยนะ เช่นนะเนีย กับ นะนา ไมจึนา กับ มอจึเนีย” ในขณะที่พ่อใหญ่ประเสริฐ จิริงดา อายุ 70 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่า “ผมเป็นคนส่วยหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เราไม่มีตัวหนังสือ คำว่าส่วยก็มาจาก เขาว่าส่วยเป็นพวกจี้เห่ ไม่แต่งตัว ทำอะไรก็ทำเหมือนคนส่วย ทำเหมือนคนทุกซ์ แต่ส่วยกับก๊วยมันก็คืออันเดียวกันนะ เรียกยังได้” คำบอกเล่าอีกชุดหนึ่งมาจากพ่อใหญ่ เลิศ จิริงดา อายุ 63 ปี อดีตกำนัน เล่าว่า “ก๊วย โกย ส่วย มันคืออันเดียวกัน มันแปลว่าคนนั้นแหละ ส่วยแปลว่า ก๊วยก๊วย แปลว่า คน ภาษาก๊วยก็คือภาษาส่วย ส่วยคำนี้เอามาไว้เรียกตัวบุคคล แต่ส่วยจะไม่มีรู้จักตัวหนังสือ จะมีตัวหนังสือ จอ จาน เช่น คำว่า จา จี้ โจว จา โดย จา เคียะ จี้แซ่ โดยส่วนมากคำส่วยจะมีแต่จอ จาน” สิ่งนี้กำลังสะท้อนว่าการนิยามคำว่าส่วยและก๊วยในลาวจังหวัดศรีสะเกษและบ้านเปือยใหม่ เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับจังหวัด โดยเฉพาะในบริบทจังหวัดศรีสะเกษ ภาครัฐพยายามที่จะปรับเปลี่ยนการนิยามชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นกลับเสนอข้อโต้แย้งกับการนิยามพวกเขว่าเป็นก๊วยหรือส่วย พวกเขาให้คำอธิบายว่าทั้งสองคำนั้นคือสิ่งเดียวกัน ดังนั้นการที่รัฐสร้างวาทกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็น “ส่วยหรือก๊วย” จึงเป็นการครอบงำกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม

¹ จา หมายถึง กิน

² จี้ หมายถึง ไป

³ โจว หมายถึง มา

⁴ จาโดย หมายถึง กินข้าว

⁵ จาเคียะ หมายถึง กินน้ำ

⁶ จี้แซ หมายถึง ไปนา

และผลประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ได้ให้ความหมายว่าตนเองเป็นชาวส่วยแล้ว พวกเขาสร้างพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนอย่างต่อเนื่องผ่านปฏิบัติการในรูปแบบพิธีกรรมความเชื่อรำแดน

การรำแดนเป็นปฏิบัติการผ่านระบบความเชื่อของชาวส่วยสะท้อนถึงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์นางนิล ทรงกลด อายุ 68 ปีหัวหน้ารำแดน และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้เขียนสรุปความได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยจะประกอบพิธีรำแดนขึ้น ในช่วงเดือนสามของทุกปี พิธีกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อเหตุผลสองประการคือ การรำแดนเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย ซึ่งชาวส่วยเชื่อว่าอาการเจ็บป่วยมีสาเหตุมาจากการกระทำผิดจารีตประเพณี ผิดศีลบรรพบุรุษหรือผีแถนนั่นเอง การรำแดนจึงเป็นการอ้อนวอน ขอมหา บวงสรวงผีแถนเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยและสิ่งไม่ดีทั้งหมดทั้งปวง พร้อมกับให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่กระทำความผิดจารีตประเพณีอีกและต้องปฏิบัติตามครรลองคลองธรรมอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม เหตุผลการรำแดนประการที่สองคือการสักการบูชาผีแถนหลังจากที่เคยเข้าทรงรักษาอาการเจ็บป่วยของบุคคลนั้น ๆ ให้หายขาด นั้นหมายถึงหากผู้ใดเคยรักษาด้วยการรำแดนแล้ว ในปีถัดมาต้องทำการรำแดนเพื่อบูชา ให้ความเคารพกับผีแถนอย่างต่อเนื่อง

การรำแดนต้องประกอบด้วย หัวหน้าคณะผีแถน ชาวคณะ หมอแคน และบริวาร บุคคลเหล่านี้ต้องมีเครื่องคายได้แก่ ไข่ไก่ 1ฟอง หมากพลู 5 คู่ ด้าน รูปเทียน ข้าวสาร เหล้า บุหรี่ หวี กระเจ๊ก เงิน กรวยดอกไม้อัน ใส่ดอกจำปาและเทียน รำแดนจะถูกจัดขึ้นในสถานที่ที่หน้าบ้านผู้ป่วย บริเวณดังกล่าวถูกการจัดเป็นปะรำพิธีประดับตกแต่งด้วยดอกจำปา การจัดเตรียมงานอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้านบริเวณบ้านใกล้เคียงทั้งชาวส่วย ชาวลาวและชาวเขมร ด้านสถานที่หรือบางคนจะไปช่วยในด้านอาหารที่ใช้สำหรับการเช่นผีแถน พิธีกรรมนี้ถือเป็นพื้นที่ในการ

สร้างอัตลักษณ์ของชาวส่วยแล้วยังเป็นกิจกรรมในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนทั้งสามกลุ่มในหมู่บ้าน

การรำแดนเริ่มต้นด้วยหัวหน้าคณะอันเชิญผีบรรพบุรุษอยู่บนบ้านให้เข้ามาอยู่ในร่างตนเอง พร้อมกับเดินร่ายรำเข้ามาในปะรำพิธี ถึงตอนนี้ชาวคณะและบริวารจะลุกขึ้นพ้อนรำไปพร้อมกัน ในช่วงเวลานี้มีดนตรีประกอบการเล่นรำของผีแถน โดยอาศัยเครื่องดนตรี เช่น ฉิ่ง ฉาบ แคน จิ่ง กลอง กลุ่มนักดนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ชายซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านที่มีความสามารถในการเล่นดนตรี กลุ่มนักดนตรีเหล่านี้ไม่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นชาวส่วยหรือเป็นญาติของฝ่ายรำแดนเท่านั้น เมื่อทราบว่าการรำแดนขึ้นพวกเขาอาสาช่วยงานอย่างเต็มที่ ลักษณะการเล่นรำของแถนจะไม่มีรูปแบบตายตัว เป็นการเดินรำไปรอบ ๆ ปะรำพิธีการเล่นรำจะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนถึงรุ่งเช้าอีกวัน ในระหว่างนี้ผู้ป่วยจะรำไปพร้อมกับคณะรำแดนสักกระยะแล้วจึงหยุดเพื่อรับประทานของเช่นไหว้ที่ลูกหลานได้เตรียมไว้ให้ พร้อมทั้งพูดคุยกับบรรดาคณะรำแดนและลูกหลาน ซึ่งพวกเขามีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วมาเข้าร่างของผู้ป่วยเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บป่วยและอาศัยร่างดังกล่าวมากล่าวตักเตือนสั่งสอนเครือญาติไม่ให้กระทำความผิดจารีตประเพณี

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยพบว่า การแต่งกายของหัวหน้าคณะผีแถนและบริวารนิยมสวมใส่เสื้อผ้าเก็บสีดำแล้วพาดทับด้วยสไบสีดำ ๆ พร้อมกับนุ่งผ้าซิ่นและมีดอกจำปาทัดหู เสื้อผ้าเก็บได้ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมนี้อย่างเข้มข้น ซึ่งมีทั้งที่เสื้อผ้าเก็บที่ไม่มีลายและเสื้อเก็บที่มีลวดลายองค์ประกอบด้านเสื้อผ้าของผู้รำแดนดังกล่าวมีความแตกต่างจากคนทั่วไปที่เข้าร่วมชมอย่างเห็นได้ชัด เสื้อผ้าเก็บเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวส่วยที่พวกเขาเลือกนำมาใช้ในการแสดงถึงความเชื่อเรื่องผีที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของพวกเขามาตั้งแต่ในอดีต ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หนึ่งในผู้รำแดนได้เล่าว่า “ รำแดนถือเป็นของดั้งเดิมมีมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ รุ่นปู่ย่า

การร่ำเฒเป็นเหมือนการที่บรรพบุรุษท่านอยากมาอยู่กับเรามาช่วยปกป้องรักษาเราให้หายจากอาการเจ็บป่วย เวลาเราคนร่ำก็ต้องใส่เสื้อสีดำนี้ละ พร้อมกับนุ่งผ้าซิ่น มีสไบพาดบ่า ในสมัยก่อนก็แต่งแบบนี้ถ้าไม่แต่งตัวแบบนี้เขากันว่าผีบรรพบุรุษจะไม่มาเข้าเฒ” (ปาน, 2555) “ร่ำเฒเป็นร่ำตามกานิคปุ๋ยฯ ดายาย ท่านอยากเข้ามาทรงพวกเรา พอถึงวันก็ต้องเลี้ยงข้าวปลาอาหาร ท่าน สมมุติว่านางเกิดมา ผีฟ้าผีเฒมาก็มาพร้อมตอนเกิด ถ้าเจ็บป่วยขึ้นมา เราต้องเช่น ไหว้ถวายของให้ท่าน ไม่ใช่การรำธรรมาทัวไป คนที่ตายไปแล้วจะมาเข้าวิญญาณท่านจะมาเข้ามา ท่านเสียใจก็จะร้องไห้ พอเข้ามากก็จะขอกินข้าว กินเหล้า สูบบุหรี่ ผมคิดว่า ถ้าคนใดจะกินเหล้าได้มากจนคนเฒหรือ คงจะเมาหัวราน้ำไปแล้ว ถ้าแกลังทำก็คงไม่ใช่ คงเป็นบรรพบุรุษมาเข้าจริงๆ ลูกหลายคนไหนทำดีก็ดี คนไหนทำตัวไม่ดีท่านจะว่ากล่าวตักเตือน” (มูม, 2556) เสื้อผ้าเก็บจึงทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในด้านการแต่งกายของชาวส่วยเพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างบุคคลในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และบุคคลภายนอก การสร้างตัวตนของชาวส่วยในพื้นที่พิธีกรรมร่ำเฒดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการตอกย้ำความเป็นส่วยที่มีความเชื่อเรื่องผีเฒ ซึ่งชาวส่วยเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษ องค์ประกอบของร่ำเฒ เช่น เสื้อผ้าเก็บก็ถูกมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผีบรรพบุรุษที่สื่อสารผ่านผู้สวมใส่เสื้อในพิธีกรรม ดังข้อมูลจากนางเปลี่ยน วงศ์ดี อายุ 65 ปี หนึ่งในผู้ร่ำเฒเล่าว่า “เสื้อผ้าเก็บเปรียบเหมือนของโบราณสมัยบรรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่ที่ท่านนิยมนสวมใส่ การที่เรานำมาใส่ก็เป็นการแสดงความเคารพ การระลึกถึงบรรพบุรุษ เป็นตัวแทนของท่าน ขอให้ท่านช่วยคุ้มครองเรา เพราะหากไม่ใส่เสื้อสีดำนี้ บรรพบุรุษท่านจะไม่มาเข้าเรา”

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การนิยามคำว่าส่วยและกู่ระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน การนิยามโดยรัฐจึงเป็น

การสร้างวาทกรรมการพัฒนาครอบงำด้วยอำนาจความรู้จากงานวิชาการต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ซึ่งมีความขัดแย้งกับการนิยามจากคนในพื้นที่ทั้งในลาวและบ้านเปือยใหม่ ในฐานะกลุ่มคนที่ถูกนิยามไปในทิศทางเชิงลบ แต่พวกเขากลับให้ความหมายของพวกตนเองกลับเป็นไปในทิศทางเชิงบวกมากกว่า พร้อมทั้งเน้นย้ำถึงความหมายกู่และส่วยนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน นอกจากการนิยามตัวตนว่าเป็นส่วยแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวยังคงยึดถือความเป็นตัวตนผ่านระบบความเชื่อร่ำเฒ ซึ่งเป็นเหมือนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวส่วยบ้านเปือยใหม่ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือเสื้อผ้าเก็บสีดำซึ่งเกิดขึ้นล้วนเป็นการประกอบสร้างความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยกับรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยกับกลุ่มอื่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการสร้างความหมายหรือการประกอบสร้างความหมาย “ความเป็นส่วย” ผ่านการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนในระดับกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงชาติพันธุ์

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Center for Research on Plurality in the Mekong Region [CERP])

เอกสารอ้างอิง

จิตร ภูมิศักดิ์. ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน; 2540.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ.

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ.
กรุงเทพฯ: อรุณ; 2544.

ชื่น ศรีสวัสดิ์และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวายใน
เขตอีสานใต้และลาวใต้ การพัฒนาและ
จัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนกลุ่ม
จังหวัดอีสานใต้. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2550.

คำแก้ง โททอง. อัตลักษณ์และการคงอยู่ของกลุ่มชาติ
พันธุ์ทวายใน อาณาบริเวณ พนมดงรัก
[วิทยานิพนธ์ ปริญญาคุณุภบัณฑิต สาขา
สังคมวิทยา]. สุรินทร์: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; 2554.

ประจวบ จันทน์หมื่น. “ส่วย” ศรีสะเกษกับ “ชอย” 4
แขวงลาวใต้ (จำปาศักดิ์ สาละวัน แชนง อัด
ปือ) สำเนียงของคำและวาทกรรมที่แตกต่าง
ของไทย-ลาว. วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
2555; 1(1): 79-85.

ประจวบ จันทน์หมื่น. “ส่วยและทวาย” ความหลากหลาย
ในการนิยามตัวตน. เอกสารประกอบสัมมนา
วิชาการประจำปี 2556 อีสาน ลาว ขแมร์
ศึกษา ในกรอบประชาคมอาเซียนIsan-Laos-
Khmer Studies in ASEAN Community; 28-
29 พฤศจิกายน 2556; มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

พนัส ดอกบัว. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
และฟื้นฟูภาษาโบราณโดยกลุ่มชาติพันธุ์บ้าน
ท่าลี่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัด
อุบลราชธานี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาโทคดีศึกษา]. มหาสารคาม:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม;
2553.

พิเชษ สายพันธ์. การเปลี่ยนแปลงมุมมองศึกษากลุ่ม
ชาติพันธุ์. เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการ
ประจำปี 2556 อีสาน ลาว ขแมร์ ศึกษา ใน

กรอบประชาคมอาเซียนIsan-Laos-Khmer
Studies in ASEAN Community; 2 8 -2 9
พฤศจิกายน 2556; มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

วีระ สดสังข์. ชนชาติทวาย ชนกลุ่มน้อยจากกลุ่มน้ำแม่
โขงถึงกลุ่มน้ำมูล. นนทบุรี: ใปยเขียน; 2545.

ศูนย์ศึกษาศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
เรื่องของ ส่วย ทวาย ไกยทวาย ศรีสะเกษและ
เมืองลาว [จุลสาร]. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏศรีสะเกษ; [ม.ป.ป.].

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). ว่าด้วย
แนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร: กรุงเทพฯ; 2547.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ทวย [ออนไลน์] 2538. [อ้าง
เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2557]. จาก
<http://www.sac.or.th/databases/ethnic/Content/Information/kui.html>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. ประวัติจังหวัด
ศรีสะเกษ [ออนไลน์] 2556. [อ้างเมื่อวันที่ 3
มีนาคม 2557]. จาก <http://province-m-culture.go.th/sisaket/pavatjungvat.htm>

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ปันทดา เพ็ญพันธ์และรุ่งอรุณ
ทิฆ ชุม หเถียร. การเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมใน
ชุมชนชาติพันธุ์ทวายและญ้อ: การศึกษา
เปรียบเทียบเฉพาะกรณี. รายงานการวิจัย.
ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2532.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. แนวความคิดพื้นฐานทางสังคม
และวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2533.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ. แผนพัฒนา
[ออนไลน์] 2556. [อ้างเมื่อวันที่ 16 มีนาคม

2557]. จารึก

<http://www.paosisaket.go.th/2013/>.

Fredrik Barth. Ethnic Group and Boundaries.

Boston: Little Brown and Company; 1969.